

Після ПОСТМОДЕРНІЗМУ: «НАЩАДКИ» / «МАСКИ»? (ФІЛОСОФСЬКИЙ НАЧЕРК)

Світлана Куцепал

Анотація. У статті розкрито спектр різноманітних варіантів дискурсу постпостмодернізму, які прагнуть описати соціальну та культурну складову світу третього тисячоліття, проте, відкидаючи філософський пафос постмодернізму, лише підтверджують його життєздатність.

Історія повторюється, адже постмодернізм виник на теренах модернізму, маніфестуючи відмову від універсалій, наративів і гранднаративів, відмовившись від орієнтації на європейські масштаби та пріоритети, захопившись феноменом споживання, американізацією та вестернізацією. Онтоко-онтологічним тлом постмодернізму була стихія децентрування, породжена онтологічними й епістемічними сумнівами, «розсіяним сприйняттям», які стали наслідком знайомства та захоплення креативними можливостями хаосу. Прогресивною є постмодерна теза про рівноважність будь-яких дискурсів, наслідком чого стає легітимація відмінності, визнання маргіналізованих груп і верств суспільства, перегляд відношення до раси, статі, гендеру тощо. Бунтівний пафос постмодернізму в тому, що цей інтелектуальний феномен позиціонував себе не лише як певну сукупність ідей, а як історичний вимір епохи, сутність якого потрібно було розкрити.

Варіативність концепцій, що виникають після постмодерну, об'єднані пафосом заперечення, відмови від досягнень попередників, переконанням в істинності лише власної позиції. Це суто постмодерністський підхід, детально описаний Ж. Ф. Ліотаром у його роботі «Differend: Phrases in Dispute» (1998).

Усі теоретичні конструкції постпостмодерного ґатунку, на відміну від постмодерну, не зосереджуються лише на критиці та деконструкції, а прагнуть віднайти та спрогнозувати тенденції розвитку соціуму у XXI ст., концентруючись в основному на культурній складовій і залишаючи поза увагою політику й економіку. Усі нові «-ізми» — це лише «симулякри» постмодернізму, бо не можуть адекватно описати сучасний стан суспільства, тому постмодернізм залишається актуальним і в XXI столітті.

Ключові слова: сучасність, постмодернізм, постпостмодернізм, постмодерн, альтермодерн, трансмодерн, гіпермодерн, метамодерн, автомодерн, діджімодерн, планетаризм.

AFTER POSTMODERNISM: 'DESCENDANTS' / 'MASKS'?

Abstract. The article reveals a range of different versions of the discourse of postmodernism, which seek to describe the social and cultural component of the world of the third millennium, but rejecting the philosophical pathos of postmodernism, only confirm its viability.

History repeats itself, because postmodernism emerged in the realm of modernism, manifesting a rejection of universals, narratives and grand narratives, abandoning the focus on European scale and priority, fascinated by the phenomenon of consumption, Americanization and Westernization. The postmodernism's ontico-ontological background was presented by the element of decentralization, generated by ontological and epistemic doubts, «dispersed perception», caused by acquaintance and fascination with the creative possibilities of chaos. The progressive postmodern thesis about the balance of any discourses influenced the legitimation of differences, the recognition of marginalized groups and strata of society, the reconsideration of attitudes towards race, sex, gender, etc. The rebellious pathos of postmodernism is that this intellectual phenomenon positioned itself not only as a certain set of ideas, but also as a historical dimension of the epoch, the essence of which had to be revealed.

The variability of postmodern concepts is united by the pathos of denial, the rejection of the achievements of predecessors, the belief in the truth of only one's own position. This is a purely postmodernist approach, described in detail by J.-F. Lyotard in his work «Differend: Phrases in Dispute» (1998).

All postmodern theoretical constructions, in contrast to the postmodern, do not focus only on criticism and deconstruction, but seek to find and predict trends in society in the XXI century, but focus mainly on the cultural component, ignoring politics and economics. Therefore, all new «trends» are only «simulacra» of postmodernism, because they cannot adequately describe the current state of society, so postmodernism remains relevant in the XXI century.

Keywords: modernity, postmodernism, postpostmodernism, postmodern, altermodern, transmodern, hypermodern, metamodern, automodern, digi-modern, planetarism.

Постпостмодернізм потребує новий власний ярлик: читач має самостійно знайти його й дати йому власну назву у XXI столітті
Л. Хатчєон

Від моменту зародження філософії (не будемо зараз сперечатися про хронологічні рамки цього процесу) в ній діалектично співіснують теоретична та практична складова, кожна з яких має своїх адептів і яскравих представників. Проте жодна з цих складових не здатна протистояти проявам «філософської моди», репрезентованої найрізноманітнішими «ізмами», яких за довгі століття існування вічно молоді, проте надзвичайно досвідченої філософії, накопичився не один десяток. Когнітивна й евристична доля таких «ізмів» примхлива та різноманітна — одні залишаються лише у фоліантах і рукописах під товстим шаром гносеологічного забуття, інші — отримують продовження в різноманітних модифікаціях на кшталт «нео-»

та «пост-», а деяким особливо щастить, бо знаходиться неймовірна кількість концептуально-інтелектуальних «нащадків», які прагнуть довести, що дорогі їхньому розуму та світосприйняттю ідеї та концепти можна вдало «вбудувати» в нові світоглядні рамки, створити нове аранжування давно відомих інтелектуальних наспівів.

Чи не найбільше таких інтелектуальних «нащадків» має постмодернізм, який і сам виник на теренах модернізму, маніфестуючи відмову від універсалій, наративів і гранднاراتивів, відмовившись від орієнтації на європейські масштаби та пріоритети, захопившись феноменом споживання, американізацією та вестернізацією.

Вишуканий інтелектуалізм і фундаментальний раціоналізм модерну змінився на іронію, симуляцію, цитатність, багатомірність постмодернізму, серед лозунгів якого також були деконструкція, бунт, різноманітні критичні практики та стратегії, руйнування епістемологічної визначеності, нівелювання модерністських критеріїв ідентичності тощо.

Бунтівний пафос постмодернізму вдало підкреслив І. Хасан, який визначав постмодернізм як бажання зривати маски зі звичних феноменів і явищ, як свято мовчання та маніфестації Іншого/Відмінного, Пригніченого, що завжди був на маргінесі культури й ідеології Заходу. Саме тому влучним видається зауваження О. Рикова, стосовно того, що сила та слабкість постмодернізму — «міграція» із простору строгої академічної філософії у сферу мистецтва, що уможливило своєрідне «алібі» для ірраціоналізму постмодернізму [1, с. 5].

Онтико-онтологічним тлом постмодернізму була стихія децентрування, породжена онтологічними й епістемічними сумнівами, «розсіяним сприйняттям» (В. Беньямин), які стали наслідком знайомства та захоплення креативними можливостями хаосу (тому закономірною є навіть поява спеціального евристичного конструкту «хаосмос», створеного та розтиражованого Ж. Дельозом і Ф. Гваттарі).

Людина позбавляється статусу «вінця творіння» та центру навіть власного всесвіту, оскільки зникають без права на повернення ієрархічні зв'язки та рівні, а будь-яка система цінностей і пріоритетів перетворюється на нонсенс. Однією з причин такого стану речей є те, що більшість людей проживають тепер у містах (великих або не дуже), простір яких переповнений інформацією, а ритм є «прискореним» і «рваним» [2, с. 61].

Світ функціонує за принципом ризому, коли будь-які конститутивні елементи є рівноцінними та рівноімовірнісними.

Не зважаючи на багатоманіття дефініцій терміну «постмодернізм»,

не склалося його загальноновизнаного тлумачення, на що дуже влучно звернув увагу І. Хасан: «Постмодернізм страждає від певної семантичної нестабільності, тому що між дослідниками немає повної згоди щодо значення цього поняття. Ця ситуація загострюється двома факторами: а) відносною юністю, а точніше нахабним підлітковим віком постмодернізму; б) його семантичною близькістю до більш нових понять, які самі ще є такими ж нестабільними» [3].

Найчастіше філософема постмодернізму була галереєю образів та ідей окремих мислителів (здебільшого французів)¹, якими або захоплювалися (особливо в цьому плані «пощастило» роботі Ж.-Ф. Ліотара «Стан постмодерну» 1979 р., яка отримала ярлик «маніфест постмодернізму»), або піддавали нещадній критиці². Не дивно, що в пострадянському філософському дискурсі термін «постмодернізм» позбавлений референта, тому є «конвенційним уявленням про позначуване» [4, с. 256]. Різноманітні концепції та теорії постмодерного стибу мають спільними «три А» — антимодерн, антиутопізм, антираціональність, — але є настільки різноплановими, що Д. Харві порівняв постмодернізм з «мінним полем конфлікуючих концепцій» [5].

Також варто зазначити, що досить часто поняття «постмодернізм» ототожнювали з поняттям «постмодерн», хоча робити цього не варто, адже постмодерн — це епоха в розвитку людства, що характеризується нелінійністю, збільшенням соціальної ентропії, стрімким розвитком віртуальної реальності й відповідно «розгулом» симулякрів.

Тому в контексті нашого дослідження терміном «постмодерн» будемо позначати стан суспільства, а терміном «постмодернізм» — теорії, що цей стан описують, своєрідний мовно-текстовий вираз епохи.

Варто коротко зупинитися на атрибутивних ознаках постмодернізму (тобто теорії). Це насамперед — поклоніння знаку, але не в класичному сосюрівському потрактуванні, а як симулякра, позбавленого зв'язку з реальністю, наділення знаку креативною силою, адже саме процесії знаків-симулякрів конструюють соціальну реальність. Більше того, світ загалом репрезентується як глобальний текст. Ще

¹ При цьому на маргінесі дослідницької уваги опиняються соціальна та культурологічна складова постмодернізму, а також феномен американського постмодернізму, саме це й детермінує важливість вироблення адекватної оцінки феномену постмодернізму.

² Навіть у період своєрідної «інтелектуальної моди» на постмодернізм звучали й критичні висловлювання щодо змісту та значущості зазначеної філософемі, найбільш відома — це розвідка А. Сокала та Ж. Брікмона «Інтелектуальні виверти» (2002), хоча з репрезентативністю критики постмодернізму в цій роботі можна й варто сперечатися.

один важливий концептуальний момент — створення нової концепції суб'єкта, що є множиною біологічних і соціальних детермінант і геть позбавленого такого рудименту Модерну, як субстанціальна сутність.

Прогресивним пафосом відрізняється постмодерна теза про рівноважність будь-яких дискурсів, наслідком чого стає легітимація відмінності, визнання маргіналізованих груп і верств суспільства, перегляд відношення до раси, статі, гендеру тощо.

На жаль, тріумф постмодернізму був недовгим, почали «звучати» нові голоси, описуючи світ третього тисячоліття, і вже у 2002 році канадська мислителька Лінда Хатчеон оголосила про «кінець постмодернізму» у своїй книзі «Політика постмодернізму» («The Politics of Postmodernism») [6, р. 165-166]. Проте, на думку англійського дослідника Едварда Докса, офіційним «днем смерті» постмодернізму можна вважати 24 вересня 2011 року, коли відкрилась виставка «Postmodernism-Style and Subversion 1970–1990» [7].

«Кінець постмодернізму» актуалізував проблему опису й аналізу стану сучасного суспільства, яке вже не є ні галактикою Гутенберга, ні галактикою Маклюена, вони обидві розчинилися в галактиці Microsoft. Тому 2000-ні роки позначені народженням цілої плеяди спадкоємців, нащадків, продовжувачів ідей корифеїв постмодерної парадигми, перенесенням постмодерного пафосу «анти-» на світоглядний ґрунт третього тисячоліття. До речі, зазначимо, що вибір досить широкий. Кожен зацікавлений може знайти для себе ту філософему, яка допоможе пережити «кінець постмодерну». Хоча існують переконливі свідчення того, що чутки про «смерть постмодернізму» дещо перебільшені, і він прекрасно почувається в континуумі третього тисячоліття, особливо в царині соціальної філософії та політики. Підтвердження цієї тези можна знайти в роботі Т. Бьюза «Цинізм і постмодерн» (М., 2016) або у праці російського мислителя О. Маркова, який вважає, що в умовах бурхливих соціально-культурних трансформацій сьогодення постмодерн є «школою критичного мислення» [8].

Як зауважили канадські дослідники Дж. Тот та Н. Брукс, постмодернізм перетворився на привида, на явище, що вже минуло або померло, проте ми все ще влаштуємо його поминки [9]. Особливо актуальними, «вічно живими» ідеї постмодернізму залишаються в соціально-філософських дослідженнях та оцінках сучасності.

У західному філософсько-культурологічному дискурсі ХХІ століття з'являється так званий термін-«парасолька» — «постпостмодернізм», що об'єднує різноманітні концепції, які конкурують між собою і намагаються розкрити сутність постсучасності в культурній парадиг-

гмі, майже не зосереджуючись на соціально-політичних проблемах.

Отже, до сонму спадкоємців і нащадків належать: перформатизм (Р.Ешельман), гіпермодерн (Ж.Ліповецьки), автомодерн (Р.Семюельс), діджімодерн (А.Кірбі), альтермодерн (Н.Бурріо), трансмодерн (Е.Дуссель), планетаризм (К.Морару), мегамодерн (Вермолен, Аккер).³

Коротко зупинимось на найбільш яскравих ідеях та образах кожного із зазначених напрямків, хоча безперечно всі вони заслуговують окремого ґрунтовного дослідження.

Основним концептуальним героєм альтермодерну оголошується «*homo viator*» — вічний мандрівник, людина, для якої не існує жодних кордонів та обмежень, це художник, творець, що й не дивно, адже сам Н.Бурріо — теоретик мистецтва. Доля художника — вічні мандри, прагнення знайти щось утаємничене, невідоме, хоча це практично неможливо у глобалізованому світі, підсиленому можливостями Інтернету. Як зауважує Н.Бурріо, наша планета — це «загуглена» земля, оточена сіткою із супутників, де не залишилося нічого незвіданого, оскільки відкриті всі, навіть найвіддаленіші області на карті світу. Покликання художника — відобразити онтологічні грані сучасності засобами мистецтва, протистояти викликам культурної глобалізації, одним із наслідків якої Н.Бурріо вважає глобальну стандартизацію, що домінує у сфері дозвілля, завдяки чому місцева культура сприймається як фольклор.

Якщо філософи-постмодерністи закликали переписувати тексти, то основний пафос альтермодерну — заклик «переписувати» продукти

³ Для зацікавленого читача не зайвим буде перелік «програмних» праць теоретиків цих напрямків: Lipovetsky G. *Hypermodern Times*. Cambridge: Polity Press, 2005; Eshelman R. *Performatism, or the End of Postmodernism*. Aurora: Davies Group, 2008; Samuels R. *Auto-Modernity After Postmodernism: Autonomy and Automation in Culture, Technology, and Education*. *Digital Youth, Innovation, and the Unexpected* / T. McPherson (ed.). Cambridge, MA: MIT Press, 2008; Kirby A. *Digimodernism: How New Technologies Dismantle the Postmodern and Reconfigure Our Culture*. N.Y.; L.: Continuum, 2009; Altermodern. *Tate Triennial 2009* / N. Bourriaud (ed.). L.: Tate Publishing, 2009; Toth J. *The Passing of Postmodernism: A Spectroanalysis of the Contemporary*. Albany: SUNY Press, 2010; *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism* / R. Van den Akker et al. (eds). Lanham: Rowman & Littlefield, 2017; Moraru C. *Cosmodernism: American Narrative, Late Globalization, and the New Cultural Imaginary*. Ann Arbor: University of Michigan Press; Moraru C. *Decompressing Culture: Three Steps toward a Geomethodology*. *The Planetary Turn. Relationality and Geoaesthetics in the Twenty-First Century* / Elias A.J., Moraru C. (eds.). Evanston, Illinois: Northwestern University Press.

мистецтва попередніх епох, віднаходити нові сенси, завдяки чому вони мають «працювати» та сприйматися по-новому. «Переписати модернізм — це історична задача нашого часу: не починати з нуля, не загрузнути в історичному спадку, а зайнятися інвентаризацією та відбором, переробкою та перезавантаженням» [10, с. 203]. Як не пригадати в цьому контексті цитатність і пастиш постмодерної філософії з її неперевершеною майстерністю створювати нові тексти на основі різноманітних цитат. Заслужують на увагу такі терміни альтермодерну, як *гетерохронія* (*сприйняття реальності як синтезу різноманітних темпоральностей, оскільки час — це останній материк, що втілює в собі можливості досліджень і відкриттів*) та *віаторизація* (*кочівництво*). Подібними термінами послуговувались і визнані «класики» постмодернізму, достатньо пригадати номадізм Ж. Дельоза та Ф. Гваттарі.

Трансмодерн — своєрідний мікс модернізму та постмодернізму, предметом уваги якого є різноманітні соціуми, що й не дивно в епоху глобалізації, коли когнітивно-евристичний вектор уваги та зацікавленості зміщується з індивіда та його унікальності на різноманітні типи соціальних спільнот. Трансмодерн — етап розвитку культури після постмодернізму, який не анулює ні модернізм, ні постмодернізм [11].

Гіпермодерн⁴ — світоглядна система «гіперсучасного часу», маркерами якого є культ споживання, гіперіндивідуалізм і маскимальна ступінь відчуження. Перші представники цього напрямку А. Крокер та Д. Кук досить негативно ставилися до теорії постмодернізму, на теренах якої сформувався, визначаючи її як «катастрофу, що стала можливою завдяки веселошам, імплузії сучасної культури в низці панічних сцен в *fin-de-millennium*» [12, р. 8].

На думку Ж. Ліповецьки, гіпермодерн — це радикальний вимір епохи тотального споживання [13]. Тотальне споживання актуалізує творчість, мистецтво стає планетарним феноменом, наслідком чого є естетизація всіх сфер життя, відбувається синтез мистецтва та бізнесу. Постмодернізм — перехідна ланка між класичним та «новим» модерном, яким і є гіпермодерн.

Найбільш успішною варіацією постмодернізму можна вважати метамодернізм, створений Т. Вертмюленом і Р. ван ден Аккером у

⁴ Еволюція гіпермодернізму включає три етапи, представлені відповідно концепціями А. Крокера та Д. Кука (гіпермодерн зосереджується на проблемах тілесності), Дж. Армітаджа та П. Вірільо (акцент на проблемах культури), Ж. Ліповецьки (оспікування стихії споживання).

2010 році. «Лейблом» метамодернізму стає нова чуттєвість, своєрідний синтез іронії, що пронизує сучасну культуру, замінюючи цинізм і відстороненість постмодернізму на щирість та (спів)переживання метамодернізму, а іронію на — пост-іронію.

Закінчити наш короткий огляд «нащадків» постмодернізму варто феноменом діджімодернізму, адже недаремно сучасний етап розвитку суспільства називають «інформаційним». Наша реальність детермінується блогами та соціальними мережами, а мрії та фантазії вкриті щільним флером фантастики, аніме та комп'ютерних ігор. Тому актуальною та цікавою видається спроба поєднати мережеву реальність третього тисячоліття з інтенціями постмодерну, здійснена Аланом Кірбі в роботі «Діджімодернізм. Як нові технології скасовують постмодерн та перевизначають нашу культуру» [14].

Діджімодернізм «оживляє» постмодерністську тему «смерті автора», який формально все ж таки був у будь-якого тексту. В епоху тотальної влади Інтернету й соціальних мереж практично всі «тексти» віртуальної культури є інтерактивними, тому взагалі втрачається функція автора⁵, оскільки споживачі тексту перетворюються на його авторів.

Як бачимо, простір для інтерпретацій і наслідування (заперечення) постмодернізму відкритий, тому що всі розглянуті теоретичні конструкції постпостмодерного ґатунку на відміну від постмодерну не зосереджуються лише на критиці та деконструкції, а прагнуть віднайти та спрогнозувати тенденції розвитку соціуму в ХХІ ст.

Проблема в тому, що вони концентруються в основному на культурній складовій, залишаючи поза увагою політику й економіку. Усі нові «-ізми» — це лише «симулякри» постмодернізму, бо не можуть адекватно описати сучасний стан суспільства, тому постмодернізм залишається актуальним і в ХХІ столітті.

Література

1. Рыков А. В. Постмодернизм как «радикальный консерватизм»: Проблема художественно-теоретического консерватизма и теория современного искусства 1960–1990-х гг. Санкт-Петербург: Алетейя, 2007.

⁵ Спробуйте, наприклад, пройти цікавий евристичний квест та визначити автора Вікіпедії.

2. Беньямин В. Производство искусства в эпоху его технической воспроизводимости. Москва: Медимум, 1996.
3. Хассан И. К концепции постмодернизма. URL: <https://culturolog.ru/content/view/2765/68/>
4. Афанасов Н.Б. В поисках утраченной современности. *Социологическое обозрение*. 2019. Т. 18, № 1. С. 256-265.
5. Harvey D. *The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change*. Oxford: Blackwell, 1989.
6. Hutcheon L. *The Politics of Postmodernism*. New York-London: Routledge, 2002.
7. Docx E. Postmodernism is dead: Essay. *Prospect magazine*. August, 2011. URL: <https://www.prospectmagazine.co.uk/magazine/postmodernism-is-dead-va-exhibition-age-of-authenticism>
8. Марков А.В. Постмодерн культуры и культура постмодерна. Москва: Рипол-Классик, 2018.
9. Brooks N., Toth J. Introduction: A Wake and Renewed? *Supplanting the Postmodern. An Anthology of Writings on the Arts and Culture of the Early 21st Century* / Rudrum D., Stavris N. eds. New York-London-New Delhi-Sydney: Bloomsbury Academic, 2015. P. 183-190.
10. Буррио Н. Реляционная эстетика. Постпродукция. Москва: Ad Marginem, 2016.
11. Magda R.M.R. *Transmodernity: A New Paradigm*. Transmodern Theory. 2017.
12. Kroker A., Cook D. *The Postmodern Scene. Excremental Culture and Hyper-Aesthetics*. Montreal: New World Perspectives, 1986.
13. Lipovetsky G. Time Against Time, or The Hypermodern Society. *Supplanting the Postmodern. An Anthology of Writings on the Arts and Culture of the Early 21st Century* / Rudrum D., Stavris N. eds. New York-London-New Delhi-Sydney: Bloomsbury Academic, 2015. P. 191-208.
14. Kirby A. *Digimodernism. How New Technologies Dismantle the Postmodern and Reconfigure Our Culture*. New York: Continuum, 2009.

References

1. Rykov A.V. Postmodernizm kak «radikalnyj konservatizm»: Problema hudozhestvenno-teoreticheskogo konservatizma i teoriya sovremennogo iskusstva 1960–1990-h gg. Sankt-Peterburg: Aletejya, 2007.
2. Beniyamin V. Proizvedenie iskusstva v epohu ego tekhnicheskoy vosproizvodimosti. Moskva: Medyum, 1996.
3. Hassan I. K koncepcii postmodernizma. URL: <https://culturolog.ru/content/view/2765/68/>
4. Afanasov N.B. V poiskah utrachennoj sovremennosti. *Sociologicheskoe obozrenie*. 2019. T. 18, № 1. S. 256-265.
5. Harvey D. The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change. Oxford: Blackwell, 1989.
6. Hutcheon L. The Politics of Postmodernism. New York-London: Routledge, 2002.
7. Docx E. Postmodernism is dead: Essay. *Prospect magazine*. August, 2011. URL: <https://www.prospectmagazine.co.uk/magazine/post-modernism-is-dead-va-exhibition-age-of-authenticism>
8. Markov A.V. Postmodern kultura i kultura postmoderna. Moskva: Ripol-Klassik, 2018.
9. Brooks N., Toth J. Introduction: A Wake and Renewed? *Supplanting the Postmodern. An Anthology of Writings on the Arts and Culture of the Early 21st Century* / Rudrum D., Stavris N. eds. New York-London-New Delhi-Sydney: Bloomsbury Academic, 2015. P. 183-190.
10. Burrio N. Relyacionnaya estetika. Postprodukcija. Moskva: Ad Marginem, 2016.
11. Magda R.M.R. Transmodernity: A New Paradigm. *Transmodern Theory*. 2017.
12. Kroker A., Cook D. The Postmodern Scene. Excremental Culture and Hyper-Aesthetics. Montreal: New World Perspectives, 1986.
13. Lipovetsky G. Time Against Time, or The Hypermodern Society. *Supplanting the Postmodern. An Anthology of Writings on the Arts and Culture of the Early 21st Century* / Rudrum D., Stavris N. eds. New York-London-New Delhi-Sydney: Bloomsbury Academic, 2015. P. 191-208.

14. Kirby A. Digimodernism. How New Technologies Dismantle the Postmodern and Reconfigure Our Culture. New York: Continuum, 2009.

Надійшла до редакції 25 серпня 2021 р.

Куцепал Світлана Вікторівна

Кафедра теоретико-правових дисциплін
Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
просп. Першотравневий, 5
м. Полтава
536011

Kutsepal Svitlana

Department of Theoretical and Legal Disciplines
Poltava Law Institute
National Law University
Yaroslava Mudroho
Pershotravnevyi ave., 5
Poltava
36011

 <https://orcid.org/0000-0003-3804-6031>

 svetlanakutsepal@gmail.com

 <https://doi.org/10.31812/apd.v0i22.4506>